

Enhörna Hembygdsförening

Årgång 5, nummer 3

maj 2003

NATIONALDAGSFIRANDE

Fredagen den 6 juni kl. 19.00 är det samling vid Överenhörna kyrka för årets firande av nationaldagen.

Fanborgen går till hembygds museet där det blir tal samt sång av Barnkören.

Medtag gärna kaffekorg och njut av en härlig försommarkväll tillsammans med andra Enhörnabor.

Museet kommer att hålla öppet hela kvällen och årets sommarutställning invigs.

V Ä L K O M M E N

Sommarutställningen 2003

kommer att bestå av ett antal mindre utställningar.

Enhörna Fjärdingsmanshistoria är första delen i en kartläggning av Enhörnas forna "undre värld". Vad Fjärdingsman hade för uppgifter, hur ämbetet tillsattes och vilken roll fjärdingsman hade i socknen kommer att visas. En förteckning över de fjärdingsmän som verkat i Enhörna ingår också.

Tvätt vid sjö och å beskriver hur man tvättade förr och vilka redskap som användes.

Husmorsdräkten — vår Hembygdsdräkt?

Se husmorsdräkten på museet och lär känna historien bakom det plagg som kanske kan bli Enhörnas nya hembygdsdräkt. Läs mer i separat artikel.

Fornfynd i Enhörna en utställning som visar upp en del av de fornfynd som gjorts i Enhörna.

FJÄRDINGSMANSHISTORIER SÅVÄL FRÅN ENHÖRNA SOM GRANNASSOCKNA.

SNUS OCH NÄSSLOR

En av de tidiga bilägarna i Enhörna var Heribert Gustafsson i Duvlöt. Han brukade ibland köra fjärdingsman Eskil Jansson till Mariefred. På den tiden var det mycket folk som "loda omkring", bland andra de som sökte arbete vid tegelbruken. Kanske var det en så kallad lösdrivare man forslade till Mariefred den gången på 1920-talet när den arresterade hamnade i en nässelhög.

Heribert Gustafsson körde bilen och fjärdingsman Jansson bevakade karlen som transporterades. Men denne önskade ta en pris snus och Jansson som var en beskedlig fjärdingsman lösgjorde arresteranten som då tog chansen att hoppa ur bilen. Både rymlingen och snusdosan hamnade i en nässelrugga. Rymningen misslyckades och karlen blev satt i bilen nu utan sin snusdosa. Man stannade till vid Sundsvik och köpte nytt snus till fången. Här togs inga risker med att lösgöra handbojorna men den alltid hyggelige fjärdingsman Jansson åtog sig att "lägga in".

BRÄNNING AV TEGEL Å BRÄNNVIN

Kring 1915 fanns vid Löfsta Tegelbruk en tegelbrännare Jansson. Lagens väktare blev upplysta om att Jansson sysslade med bränning av två slag. Det berättas att fjärdingsmännen Johan Lund för Över-Enhörna och A G Strand för Ytter-Enhörna enats om gemensam åtgärd. Vidare sägs att Jansson då bjudit så generöst av tillverkningen att anledningen till besöket föll i glömska. Kanske skulle ordningsmakten bara testa om det faktiskt rörde sig om eldvatten.

EN HEMBRÄNNINGSAPPARAT NÄSTGÅRDS

Åren 1914-1923 var bonden Fredrik Wilhelm Gilander fjärdingsman i Turinge. Han var en storvuxen man med en redig mustasch. Det förekom mycket hembränning den här tiden. Dylika aktiviteter nere i Sundsvik nådde fjärdingsmannens öron. Gilander beslagtog hembränningsapparaten vilken han och patron Berglund sänkte i Mälaren. Enligt sägen lär Sundsviks gubbar ha stått bak en häck och spanat in platsen för att sedan fiska upp sin lyckoapparat då patron och Gilander lämnat scenen.

Barbro E Sjöström

Husmorsdräkten - vår Hembygdsdräkt?

En liten minnesutställning kring sommarfester som årligen hölls i Bygdegården lördagen efter midsommar. Överenhörna kyrkliga syförening höll i arrangemangen och ordnade med lotterier på allehanda handarbeten och andra skänkta föremål. Dessutom serverades kaffe och saft med hembakat bröd. Detta var ett tillfälle då folk gick man ur huse för att träffas och umgås över en kopp kaffe, ta en lott och kanske vinna något fint.

Vid detta och andra högtidliga tillfällen var kvinnorna i föreningen klädda i husmorsdräkten.

Finns det intresse för att väva och sy upp den igen?

Kom och se dräkten på sommarutställningen i museet.

/Anne-Marie Andersson

Ytter-Enhörna Socken 1864

Sockenmagazinet kommer äfwen för nästa år att ega bestånd och hafwa sin egen kassa. Förvaltningen blir som hittills. Fattigwårdens angelägenheter bestämmas och afgöras hädanefter som hittills af Kommunalnämnden och till de fattigas underhåll lemnas af mantalen matwaror, mjöl och wed.

Arkivmatr/B E Sjöström

OFFERKÄLLOR OCH TREFALDIGHETSKÄLLOR

Trefaldighet är första söndagen efter pingst. Då eller vid midsommar har det varit vanligt att man samlats vid källor för att dricka av deras undergörande vatten. Främst var det ungdomarna som tog vara på denna anledning till fest. Rimligen har man offrat i källor och druckit därur i förkristen tid. Namn som Närkällan och Frökällan kan härledas till gudinnan Nerthus/Njörd och guden Frö/Frej eller hans syster Fröja.

Under medeltid kristnades offerkällorna. Kanske kom vattnet att minna om Johannes Döparen och hans gärningar, eller dopet i allmänhet under återfödelsens årstid? Efter reformationen kom kyrkan att alltmindre uppskatta de folkliga trefaldighetsfesterna. Att en och annan säkerligen spädde ut det kraftfulla källvattnet med alltför mycket brännvin gjorde väl inte tillställningarna mer populära hos ordningens värnare.

Från början av förra seklet har vi följande uppgifter om två källor i Ytter-Enhörna:

"Öfver-Enhörna socken äger icke, så vidt jag lyckats utfråga befolkningen, någon offerkälla. men så var icke heller vägen så särdeles lång till annexförsamlingen Ytter-Enhörna, som kan uppvisa åtminstone tvenne dylika källor.

På fastlandet finna vi den s.k. Mars källa, belägen i närheten af Gillberga gård, närmare bestämdt söder ut från denna, men nedanför norra slutningen af en skogsbevuxen höjd. Källan, som äfven kallas Gillberga källa, flyter åt norr. Hon synes dock åtminstone i senare tid icke hafva haft någon synnerlig dragningskraft på befolkningen. men med anledning af den iakttagelse, som man trott sig göra, att i närheten af de s.k. offer- eller trefaldighetskällorna ofta ett tingsställe varit beläget, så må äfven här den anteckningen göras, att invid mars källa ligger en kulle med åtskilliga i krets ordnade större stenar, hvilka sannolikt bildat en domarring.

Större anseende har åtminstone på senare tiden en annan källa i dessa socknar haft, en å Elgön belägen. - Vid Gripsholmsvikens sydöstra hörn, där Sundsörsviken skjuter in mellan Ytter-Enhörna och Turinge socken, ligger nämnda ö. Den skogklädda ön uppbär en rätt hög, från västra sidan bäst tillgänglig platå, hvars södra del är odlad och helt enkelt kallas ängen. I sydvästra hörnet af densamma invid en liten kulle rinner upp en källa med välsmakande, friskt vatten, Skogsängskällan eller helt enkelt Ängskällan kallad. Källan rinner åt norr. Hon är icke nu, men har varit en "trefaldighetskälla", d.v.s. en källa som trefaldighetsaftonen besökts af ortens befolkning, hvilken där ville "dricka hälsa" för det året. Så sent som på 1860-talet anlände då från Enhörna, Turinge och det närliggande Taxinge båtar i mängd. -Mynt hafva hittats i källan, otvifvelaktigt nedlagda såsom offer. Min sagesman är här fru Anna Gustafsson från Västra Ekeby i Kärnbo, förr bosatt å ön."

-**A. Flentzberg**: Offerkällor och Trefaldighetskällor. Ur *Fataburen* årgång 1909, s 66.

Vem den gode **A. Flentzberg** frågade om offerkällor i Över-Enhörna då han skrev inledningen till ovanstående text vet vi inte, men han kan inte ha letat särskilt noga. Sådana källor känner vi nämligen ett antal, som Källfrökällan vid Horn, gamla källan mellan Muséet och kyrkan, Smörkällan(?) vid Nöttesta, Karlshälls källa nära Duvlöt och Helvetes källa vid Hammarby. Säkert finns det fler offerkällor i Enhörna. Att offerkällor rinner åt norr sägs vara viktigt, men det är inte heller särskilt ovanligt.

-Johnny L

BEGRAVNING MED GLUGGTITTARE

Gustav hade växt upp på barnhemmet i Nöttesta. Han var nu dräng på en gård i Över-Enhörna. Det skulle bli begravning och Malmström var dögrävare och ringare. Gustav var vidtalad att fungera gluggtittare för första gången. Han fick instruktioner av Malmström: "När du nu sir att de tar upp remma så kastar du ner kvasten." Det var en liten kort kvast som skulle kastas till Malmström som tecken att ringningen skulle upphöra. Gustav trodde att kvasten skulle kastas ner på kyrkogården -det gjorde han ...

Berättat av Elin Höglund född 1904

/ B E Sjöström

Maja fyller 100 år

Fartyget Mariefred, "Maja", byggdes år 1903 för traden Stockholm - Mariefred. På denna trad har fartyget gått under samma namn, med få förändringar ombord och med samma ångmaskin alltsedan dess. Ångfartyget Mariefred och dess trafik är en levande del av Sveriges kulturarv.

Med anledning av jubileet anordnar Sandvikens bryggförening "födelsedagskalas", vid **Sandvikens brygga den 24 maj, med start 11.00**. Alla är hjärtligt välkomna, kom gärna i gammaldags mundering, bryggan kommer att vara fylld med saker från förr, kaffeservering, lotterier, glass, underhållning och inte minst kommer några av Majas ångbåtskollegor att angöra bryggan.

V Ä L K O M M E N

Söndagen den 31 augusti, kl. 13—16 vid museet, genomförs

Hembygdsföreningens traditionella höstmarknad

- Som vanligt blir det försäljning av grönsaker, konstverk, nyrökt fisk, hemslöjd, körsbärsträd m.m.
- Grillad korv, kaffeservering och fiskdamm för barnen hör också till.
- Hemvändardagen är ett uttryck som alltmer används för vår marknad, gamla Enhörnabor söker sig hem igen för att på marknaden träffa gamla och nya bekanta.
- Mer information kommer under augusti, boka dagen redan nu!!

Rapport från årsmötet 27 april

Trots snöoväder och elavbrott hade vi ett välbesökt årsmöte. Inga större förändringar i verksamheten eller ledamöter rapporterades. Georg Andreasson, som under många år arbetat för föreningen såväl inom, som utom styrelsen utsågs till hedersmedlem. Därmed blev Georg den femte hedersmedlemmen i föreningens historia, de tidigare fyra är Ulf Lindahl, Lennart Lindqvist, Sigvard Lindqvist och Birgitta Johansson. Efter att mötet avslutats återkom strömmen och arkeolog Bengt Elfstrand berättade och visade bilder från utgrävningarna vid Husaby. Bengts framträdande var mycket uppskattat och gav upphov till många frågor och kommentarer från åhörarna. Resultatet från utgrävningarna kommer att redovisas i en rapport som är planerad att utges senare under året.

/Leif T

Enhörna Hembygdsföreningens styrelse:

Leif Tellestedt, ordförande	tel: 550 447 05	Mona Elveskog	tel: 550 420 28
Johnny Länn, vice ordf	tel: 550 492 26	Kristina Ingårda	tel: 550 420 01
Britt-Mari Gylefors, sekr	tel: 550 421 30	Olle Karlsson	tel: 550 440 37
Sven-Olof Svensson, kassör	tel: 550 440 04	Bo Staflund	tel: 552 461 35
Anne-Marie Andersson	tel: 550 420 16	Sven-Eric Åkerman	tel: 550 491 84

Box 39, 15023 Enhörna, Medlemsavgiften är 75/100:-/år (enskild/familj)
Postgiro 23 89 45-0, Bankgiro 822-6565

